

VERSCHENEN PROEFSCHRIFT

*Lees- en spellingvaardigheden
van brugklassers*

Geertruida Maria Schijf

PROEFSCHRIFTENREEKS

Schijf, Geertruida Maria (2009). *Lees- en spellingvaardigheden van brugklassers*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut. ISBN/EAN 9789068138641 (Proefschriftenreeks 14).

Het proefschrift van Truus Schijf brengt verslag uit van onderzoek bij ongeveer 700 brugklasleerlingen naar hun vaardigheden in lezen en spellen in het Nederlands en het Engels. Daarbij worden niet alleen hun prestaties beschreven, maar wordt ook de invloed daarop nagegaan van uit de onderzoeksliteratuur bekende achtergrondfactoren en cognitieve factoren: type voortgezet onderwijs,

leeservaring, ervaring met Engels, woordkennis, fonologische competentie en orthografische competentie. Het proefschrift bestaat uit zes deelstudies.

De eerste deelstudie heeft betrekking op het technisch lezen, van inheems-Nederlandse woorden en Engelse leenwoorden, gemeten via de EMT (Eén-Minuu-Test). Van de onderzochte leerlingen blijkt 18% volgens de norm van de test een achterstand van twee jaar of meer te hebben bij het lezen van de Nederlandse woorden. (Veel, maar minder dan de 25% die de Onderwijsinspectie heeft genoemd, zo merkt Schijf op). Bij deze zwakke groep hoort 26% van de vmbo-leerlingen uit de basisberoepsgerichte leerweg (bbl), en slechts 4% van de gymnasiumleerlingen. De vmbo-bbl-leerlingen lezen in een minuut gemiddeld 15 Nederlandse woorden en 21 leenwoorden minder dan de gymnasiumleerlingen. Op grond hiervan plaatst Schijf een kritische noot bij het feit dat de EMT maar één norm kent, zonder differentiaties naar type voortgezet onderwijs. Prestaties van allochtone en autochtone leerlingen verschillen niet significant; meisjes zijn iets beter dan jongens bij de Nederlandse woorden. De prestaties van de leerlingen blijken sterk samen te hangen met hun fonologische en orthografische competentie, gemeten via aparte toetsen.

In de tweede deelstudie staat het stillezen van (Nederlandse) zinnen centraal, gemeten via een interactieve computertest. De leerlingen moeten de zin zo snel mogelijk lezen en vervolgens aangeven of de in die zin vervatte bewering waar is of niet. De brugklasleerlingen lezen gemiddeld 19 tekens per seconde, zo blijkt (tekens zijn letters, cijfers, leestekens en spaties). Ook hierbij is een grote variatie te zien tussen schooltypes: de gemiddelde gym-

nasiumleerling leest 23 tekens per seconde, de gemiddelde leerling van vmbo-bbl 15. Dat laatste is iets sneller dan het tempo waarmee ondertitels onder films verschijnen. 82 leerlingen lezen minder dan 13 tekens per seconde, en zullen de ondertiteling dus niet kunnen bijhouden. Behalve schooltype blijken woordkennis en leeservaring factoren die veel invloed hebben op het stillezen. Fonologische competentie heeft hierop minder invloed dan op hardop lezen, zoals gemeten in de eerste deelstudie.

De derde deelstudie onderzoekt de vaardigheid van de brugklassers in het begrijpend lezen, gemeten via meerkeuzevragen bij korte (Nederlandse) teksten. 23% van de brugklassers scoort zwak op deze toets; 73% van de vmbo-bbl-leerlingen valt in deze groep, 0% van de gymnasiumleerlingen. Schijf vermoedt dat de 23% zwakke begrijpend lezers niet in staat zal zijn te voldoen aan de eisen van niveau 2F van het referentiekader van de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, dat noodzakelijk geacht wordt voor een goed maatschappelijk functioneren (ter verheldering: de niveaus lopen tot en met 4F; 1F is eind basisonderwijs, 2F is eind vmbo, 3F eind havo en 4F eind vwo). Allochtone leerlingen scoren minder goed dan allochtone, maar alleen op vragen die samenhangen met woordkennis, niet op vragen die een beroep doen op hogere-orde-processen als verbanden leggen, inferenties maken of verwijzingen oplossen. Meisjes doen het iets beter dan jongens. Het verband tussen begrijpend lezen en technisch lezen is bij de brugklassers zwak: 6% is zwak in zowel technisch als begrijpend lezen, 6% is zwak in technisch lezen maar niet in begrijpend lezen, en 17% is zwak in begrijpend lezen maar niet in technisch lezen. Als verklaring geeft Schijf dat fonologische competentie, de belangrijkste factor bij technisch lezen, slechts een beperkte invloed heeft op begrijpend lezen.

De vierde deelstudie heeft betrekking op het spellen van brugklassers, gemeten via een digitale spellingtest waarbij leerlingen in een zin een ontbrekend woord moeten intypen. De zin inclusief het woord wordt voorgelezen. De leerlingen spellen gemiddeld 26 van de 40 gevraagde woorden goed en maken gemiddeld 21 fouten, wat 6,7% is van het aantal mogelijke fouten. Leerlingen in vmbo-bbl en -kbl hebben een foutenpercentage van 10,8%, leerlingen uit de gymnasiumgroep van 3,3%. In vmbo-bbl hoort 38% van de leerlingen tot de zwakke spellers, in de gymnasiumgroep 0%. Leerlingen in vmbo-bbl en -kbl hebben gemiddeld een achterstand in spelvaardigheid van twee jaar op de gemiddelde brugklasser. Net als bij technisch lezen doen allochtone leerlingen het niet slechter dan autochtone. Meisjes spellen beter dan jongens. Leerlingen maken verhoudingsgewijs de meeste fouten in grammaticaal-morfologisch bepaalde spellingen (*wordt/word, vermeldde/vermeldde* enz.), en de minste bij alfabetisch en orthografisch bepaalde; ook de betere spellers struikelen regelmatig over het eerste type spellingen. Spellensprekers blijken tamelijk sterk samen te hangen met technisch lezen, op grond waarvan Schijf oppert dat in de brugklas een snel en klassikaal af te nemen spellingtest ook een goede eerste stap kan zijn voor het signaleren van problemen met technisch lezen.

De vijfde deelstudie onderzoekt technisch lezen en spellen in het Engels, gemeten via vergelijkbare toetsen als bij Nederlands. De prestaties van de leerlingen liggen bij Engels, zoals te verwachten was, onder die bij Nederlands, en dit des te sterker naarmate het schooltype lager is. Allochtone leerlingen presteren niet slechter dan autochtone; jongens doen het hier tegen de verwachting in beduidend beter dan meisjes. Schijf suggereert dat Engels misschien meer prestigie heeft voor jongens (taal van techniek, computergames enzovoort) dan Nederlands,

waardoor ze er meer gemotiveerd voor zijn. Er is een sterk verband tussen vaardigheid in technisch lezen en spellen bij Nederlands en Engels, waarmee de Linguistic Coding Differences Hypothesis wordt bevestigd die de crosslinguïstische universaliteit van lees- en spellingvaardigheid voorspelt. Maar daarnaast zijn de factoren (Engelse) woordkennis en ervaring met Engels van invloed op de prestaties.

In de zesde deelstudie gaat Schijf de ontwikkeling na van drie subgroepen zwakke leerlingen gedurende het brugjaar. De 'taalzwakke' subgroep bestaat uit zwakke technisch lezers met een beperkte woordkennis; zij hebben ook problemen met spellen. Hun aanvankelijke achterstand bij woordkennis en tekstbegrip blijkt gedeeltelijk te worden ingelopen, al halen ze niet het beginniveau van de controlegroep van niet-zwakke leerlingen.

De 'dyslectische' subgroep bestaat uit zwakke technisch lezers met een normale woordkennis. Leerlingen uit deze groep hebben een specifiek probleem met technisch lezen en problemen met spellen. Deze blijken blijvend te zijn, zowel in het Nederlands als in het Engels. De groep is beter bij woordkennis en tekstbegrip in het Nederlands, maar heeft een achterstand op de controlegroep van meer dan een jaar bij Engelse woordkennis.

De 'hyperlectische' subgroep combineert normaal technisch kunnen lezen met een beperkte woordkennis. Ze heeft geen problemen met spellen. In de brugklas laten deze leerlingen blijvend goede prestaties zien bij lezen en spellen Nederlands, en lopen ze de achterstand die ze hebben bij woordkennis Nederlands en tekstbegrip niet in. Door hun beperkte woordkennis ontwikkelen hun vaardigheden in het Engels zich minder goed dan in het Nederlands.

Het onderzoek van Schijf biedt meer aan interessante gegevens dan aan nieuwe inzichten. Maar doordat die gegevens steeds gekoppeld worden aan resultaten en inzichten uit

ander onderzoek, heeft het proefschrift toch een goed theoretisch gehalte. Voor de schoolpraktijk is vooral Schijfs protocol voor onderzoek naar en signalering van taalproblemen in de brugklas (pagina 209 en verder) van belang. (HB)

Wilt u recent gepubliceerd promotieonderzoek ook onder de aandacht brengen van de lezers van het *Levende Talen Tijdschrift*? U kunt dan het proefschrift sturen naar *Redactie Levende Talen Tijdschrift*, p/a Ruisdaelstraat 19, 6521 LB Nijmegen.

GESIGNALEERD

Kwakernaak, E. (2009). *Didactiek van het vreemdetalenonderwijs*. Bussum: Coutinho. ISBN 978 90 469 0137 3, € 32,50, 372 blz.

Als aankomend docent Frans heb ik tijdens mijn studie het naslagwerk *Basisdidactiek voor het onderwijs in de moderne vreemde talen* (Van der Voort & Mol, 1989) aangeschaft. Destijds noemden mijn lerarenopleiders het een praktisch boek, zonder al te veel theoretische uitweidingen. Dit was trouwens ook wat de auteurs nastreefden. Het boek bevat opvallend veel voorbeelden, voor het Frans, Duits en Engels. Tijdens en na mijn opleiding inspireerden deze voorbeelden van oefeningen mij bij het maken van eigen lesmateriaal.

Kort geleden is dan het naslagwerk *Didactiek van het vreemdetalenonderwijs* versche-

nen, bedoeld voor (toekomstige) docenten en materiaalontwikkelaars moderne vreemde talen. Het is geschreven door Erik Kwakernaak, als lerarenopleider/vakdidacticus Duits jarenlang verbonden geweest aan de Hogeschool Rotterdam en de Rijksuniversiteit Groningen.

Anders dan *Basisdidactiek* wil dit nieuwe naslagwerk de lezers zowel theoretisch als praktisch bedienen. Voor leraren en materiaalontwikkelaars die zich vooral theoretisch willen verdiepen, zijn de eerste zeven hoofdstukken in dit handboek relevant (eerste deel: achtergronden). Hier vindt men onder meer het taalproductiemodel van Levelt, informatie over toetsing, de geschiedenis van het vreemdetalenonderwijs in vogelvlucht. De overige hoofdstukken van het boek zijn relevant voor leraren en materiaalontwikkelaars die in vakdidactische zin meer te weten willen komen over de vaardigheden luisteren, spreken, lezen en schrijven (in het tweede deel), in het derde deel de deelvaardigheden (uitspraak/spelling, woordenschat, grammatica, tekststructuur/tekstopbouw, strategieën (leerstrategieën/studievaardigheden en taalgebruiksstrategieën/communicatiestrategieën). In het vierde en laatste deel volgt dan een bespreking van de didactiek van kennis van land en volk en de literatuurdidactiek. De voorbeelden door het boek heen zijn, net zoals dat het geval was in *Basisdidactiek*, gehaald uit leergangen voor Frans, Duits en Engels.

Waar mogelijk maakt de auteur melding van nieuwe inzichten en ontwikkelingen in de vreemdetalendidactiek, bijvoorbeeld het Europees Referentiekader voor Talen van de Raad van Europa, de zes niveaus van literaire competentie van Theo Witte. Ook het gebruik